

Kankerheks

Het is niet de *Donald Duck*, het is niet kinderachtig of ordinair, niet voor analfabeten en het is lang niet altijd komisch. *Graphic novels* – beeldverhalen – zijn een genre dat elementen uit roman, strip en film combineert en worden *graphic medicine* (grafische geneeskunde) genoemd bij toepassing in de geneeskunde: beeldverhalen over ziek-zijn.¹

Gerespecteerde tijdschriften zoals *The BMJ*, *JAMA*, *Journal of Clinical Oncology* en *Supportive Care in Cancer* publiceren inmiddels voorbeelden van grafische geneeskunde. *CMAJ*, de Canadese equivalent voor het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, riep recent auteurs op manuscripten met grafische geneeskunde in te sturen. Wat is er aan de hand? Gaat de geneeskunde verkleuteren? Moet de medisch oncoloog nu ook al plaatjes gaan kijken? Maar zie hier De boekomslog van *Cancer Vixen* toont het in één oogopslag. Er is geen sprake van een victim maar van een vixen: een feeks, heks, furie. We kijken naar iemand die haar kanker de wereld wil uitschoppen.

Grafische geneeskunde presenteert ziekteverhalen in beelden die de klinische werkelijkheid tonen vanuit het oogpunt van de patiënt. Veel artsen tekenen tijdens het consult de organen, de locatie van de pathologie, de behandelingsmogelijkheden. Patiënten tekenen ook. Hun tekeningen van het ziek-zijn tonen dolken, bloed, tranen, bliksemschichten en doodskruisen.² Het onderscheid tussen 'ziekte' en 'ziek-zijn' is zo onmiddellijk duidelijk. Het afdoen van tekeningen van patiënten als 'subjectief' en 'onwetenschappelijk' is onverstandig. Kenmerken van tekeningen van hun hart door mensen na een myocardinfarct voorspellen werkhervatting beter dan 'objectieve' medische tests. Tekeningen door vrouwen met mammacarcinoom tonen eenzaamheid en schaamte pregnanter dan antwoorden op een vragenlijst naar hun kwaliteit van leven.³ De vrouwen tekenen geen cellen, chemotherapie of MRI's. Ze tekenen ziek-zijn in hun dagelijks bestaan.

Er zijn *societies of graphic medicine*, congressen en tijdschriften (zoals *Journal of Graphic Novels and Comics*) met artikelen geheel in stripvorm, opgenomen in PubMed. De websites www.graphicmedicine.org en www.mednarratives.com zijn bronnen voor onderzoekers en klinici. Patiënten, hun naasten en patiëntenverenigingen ontlene informatie en steun aan grafische geneeskunde.⁴ Artsen, studenten geneeskunde en andere gezondheidswerkers zien in de beeldverhalen hoe mensen met hun ziekte leven. Artsen kunnen dat bij andere patiënten gebruiken. 'Kijk naar dit verhaal, zo doet deze vrouw het, leven

met borstkanker, u staat niet alleen', zegt de Engelse arts Ian Williams, een van de grondleggers van de grafische geneeskunde.⁵

De medische inhoud van het verhaal van journalist en cartoonist Marisa Marchetto in haar *Cancer Vixen – a true story* is voor een medisch oncoloog niet echt bijzonder. Tragisch maar waar. De auteur maakt mee wat onnoemelijk veel mensen met kanker ervaren: invasieve diagnostiek en therapie, met zware psychosociale consequenties. Wel opmerkelijk is hoe ze haar verhaal over ziek-zijn in beeld brengt in

snoeiharde, onthutsende plaatjes, met woeste kleuren en met vaak schreeuwerige belettering. Daar komt bij dat het boek de lezer (annex kijker) laat lachen. Bitterzoet af en toe; de auteur is immers een *vixen* en geen *victim*. De 43-jarige journaliste leeft het snelle leven van een drukbezette vrouw in New York, B.C. De afkorting B.C. staat voor: *before cancer*. Schoenen, mode, recepties, mannen en er zijn trouwplannen. Tot de kanker toeslaat. 'Cancer your wedding! Cancer your career! Cancer your life!' Tijdens een etentje met haar partner staan de glazen wijn op tafel, maar prijkt op de bloedrode muur achter het stel het woord 'kanker', honderden keren. De mammografie geeft heel grafisch weer welke vorm de borst aanneemt onder het apparaat ('Waarom onderzoeken ze testes nooit zo?!'). De naald voor de biopsie tekent de auteur net zo lang en breed als zij in werkelijkheid is – groot. Het boek is Amerikaans, zeer Amerikaans. Voor lezers uit samenlevingen met een beschaafd ziektekostensysteem is het gênant te zien hoe de patiënt worstelt met de financiële implicaties van haar ziekte.

Marchetto's verhaal loopt goed af. Na de chemotherapie volgt radiotherapie, het koppel trouwt en het boek wordt verfilmd. De auteur gebruikt een deel van de aanzienlijke royalty's om onderzoek naar het omgaan met mammacarcinoom te steunen. ←

De referentie is te raadplegen in de onlineversie van dit artikel op www.medischeoncologie.nl.

beeld: Jeroen van Knippenberg/Fotografie

Prof. dr. A.A. Kaptein is emeritus hoogleraar Medische psychologie. In deze column belicht hij romans die ingaan op thema's als zingeving bij kanker, inpassen van kanker in het bestaan, therapie(on)trouw, levensstijl, zelfmanagement, kanker een plaats geven in een sociaal systeem en kwaliteit van leven. Dergelijke romans kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt als bibliotherapie of laten mogelijkheden voor *expressive writing* zien.